

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM VE KAYNAŞTIRMA HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ¹

Kübra YILDIRIM², Gamze KAPLAN³

Öz

Özel gereksinimli bireyler bilişsel, duygusal, sosyal ve bedensel özellikleri yönünden akranlarından farklı gereksinimleri olan bireylerdir. Bu bireylerin eğitim öğretim ihtiyaçlarının genel eğitim ortamlarında nasıl karşılanabileceği ise farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Kaynaştırma özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimleri için akranlarından ayrıştırılmasının önüne geçmeyi ve akranlarıyla bir bütünlük kurmalarına katkı sağlamayı hedefleyen bir uygulamadır. Bu noktada genel eğitimde çalışan öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında öncelikle iyi birer gözlemci olmaları ve problem davranışları belirleyip ortadan kaldırmaları gerekmektedir. Bu nedenle lisans öğretiminden itibaren öğretmen adaylarına özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili bilgi, beceri ve farkındalık kazandırılması önemlidir. Bu araştırmanın temel amacı, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının özel eğitim ve kaynaştırmaya ilişkin bilgi ve farkındalıklarının incelenmesidir. Bu amaçla farklı branşlarda lisans eğitimine devam eden 3. ve 4. sınıftan 20 öğretmen adayı ile görüşülmüştür. Bu çalışmada nitel araştırmalarda sıkça kullanılan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları farklı branştaki öğretmen adaylarının özel eğitimli birey, kaynaştırma ve özel eğitim hakkında genel olarak bilgi sahibi olmalarına rağmen tanımsal olarak ifade etme düzeylerinin yetersiz olduğu, branşlar bazında değerlendirildiğinde sınıf öğretmeni adaylarının en yüksek bilgi ve farkındalığı olan grup olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Kaynaştırma, Öğretmen Yetiştirme

Determining the Opinions of Teacher Candidates About Special Education and Inclusion

Abstract

Individuals with special needs are individuals who have different needs from their peers in terms of their cognitive, emotional, social and physical characteristics. How the educational needs of these individuals can be met in general education environments is discussed in different ways. Inclusion is a practice that aims to prevent individuals in need of special education from being separated from their peers for their physical, social and psychological development and to contribute to their integration with their peers. At this point, teachers working in general education have important duties and responsibilities. In inclusion/integration environments, they must first be good observers and identify and eliminate problematic behaviors. For this reason, it is important to provide teacher candidates with knowledge, skills and awareness about special education and inclusion, starting from undergraduate

¹ Bu çalışma 26 Nisan 2024 tarihinde Kırıkkale Üniversitesinde gerçekleştirilen 13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² **Sorumlu Yazar:** Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, yildirimbkubra533@gmail.com

³ Doktor Öğretim Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, gamze.kaplan@beun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3853-322X

education. The main purpose of this research is to examine the knowledge and awareness of teacher candidates studying in different departments of Zonguldak Bülent Ecevit University, Ereğli Faculty of Education regarding special education and inclusion. For this purpose, 20 teacher candidates from the 3rd and 4th grades who were continuing their undergraduate education in different branches were interviewed. In this research, the interview method, which is frequently used in qualitative research, was used. The research findings revealed that although prospective teachers in different branches have general knowledge about the specially educated individual, inclusion and special education, their level of definitional expression is insufficient, and when evaluated on the basis of branches, it has been determined that classroom teacher candidates are the group with the highest knowledge and awareness

Keywords: Special Education, İntegration, Teacher Training

Giriş

Özel gereksinimli birey kavramı en temel haliyle bilişsel, duyuşsal, sosyal ve bedensel özellikleri bakımından akranlarından farklı gereksinimi olan bireyler olarak tanımlanabilir (Batu vd., 2000; Eripek, 2002 ; Sucuoğlu, 2004). Bu bireylerin toplum içerisinde sosyal kabulünün artırılması ve etiketlenmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir (Sucuoğlu, 2004; Yaşaran vd., 2014). Tipik gelişim gösteren çocuklardan farklı olarak özel gereksinim düzeyine uygun bir şekilde kaynaştırma ve özel eğitim olanaklarının sağlanabilmesi için yöntem, teknik ve uyarlamalar düzenlenmelidir. Özel gereksinimli bireyler günlük yaşam becerileriyle sınırlandırılmayıp akademik, sosyal vb. alanlarda desteklenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018a) kaynaştırma\ bütünlleştirme uygulamaları özel gereksinimli bireylerin, özel gereksinimi bulunmayan akranlarıyla birlikte özel eğitim sınıflarında veya sınıf dışı etkinliklerde tam zamanlı ya da yarı zamanlı kaynaştırma uygulama ve destek hizmetlerinden yararlanması olarak tanımlanmıştır. Kaynaştırmaya ihtiyacı olan bireyler için bireyler arası farklılıkların göz önünde bulundurulması yetersizliğin tanımlanarak ihtiyaçların belirlenmesi, uygun eğitim ortamlarının hazırlanıp düzenlenmesi gerekmektedir. Kaynaştırma yoluyla eğitim özel gereksinimli bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarıyla birlikte tam ya da yarı zamanlı eğitim hizmetlerinden yararlanmasıdır (Akçamete vd., 2003; Sucuoğlu,2004).

Kaynaştırma uygulamaları özel eğitim destek hizmetlerinden faydalanmanın yanı sıra özel gereksinimli bireylerin topluma uyumu, sosyal kabulü ve sosyal ve iletişimsel yeteneklerinin de geliştirilmesine de olanak sağlamaktadır (Aker,2014; Kargın, 2014; Yücelkan, 2022). Aynı zamanda tipik gelişim gösteren akranların özel gereksinimli bireylerle ilgili farkındalık geliştirmesi, bireysel farklılıkları tanıma, saygılı olma, empati kurma, bir arada bulunma, yardımlaşma, bakımından ahlaki anlayışların gelişmesini desteklemektedir (Gözün ve Yıkılmış, 2004; MEB 2010;Sucuoğlu ve Kargın, 2014). Halihazırda kaynaştırma/bütünlleştirme kapsamında özel gereksinimli bireyler akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıflarında eğitim öğretim hizmetlerinden faydalanmaktadır. Kaynaştırmada esas olan özel gereksinimli bireylere yönelik destek hizmetlerinde öğrenciye ya da sınıf öğretmenine gerekli yardımcı ekipmanlar sağlanmasıdır (Batu, 2000 s.36; Sucuoğlu ve Kargın, 2014). Kaynaştırma hizmetleri Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliğinde de belirtildiği gibi tam

zamanlı ve yarı zamanlı olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır (MEB, 2018). Tam zamanlı kaynaştırma modeli, genellikle özel gereksinimli bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı eğitim programından yaralanması ve bireyin gereksinimlerine uygun öğretimsel uyarlamaların yapıldığı hizmet türüdür. Yarı zamanlı kaynaştırma modeli ise özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sınıf ortamında\ders dışı etkinliklerde özel gereksinimli öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranlarıyla birlikte görmüş olduğu eğitim hizmetidir (Yazıcıoğlu,2018). Tespit etme ve yerleştirme aşamasında ise eğitsel değerlendirme süreci sonrasında kaynaştırma\bütünleştirme eğitimine başlaması uygun görülen öğrenciler Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından okullara yönlendirilmekte ve genel eğitim sınıfında eğitim-öğretime başlamaktadırlar (Kargın,2007; Yücelkan, 2022; Yürekli ve Şafak, 2022). Ancak bu yerleştirme sonrasında öğretmenler özel gereksinimli öğrenci ile baş başa kalmakta, kendisine ya da öğrenciye verilen sınırlı destekle ya da hiç destek olmadan süreci yönetmeye çalışmaktadır. Tanımlarda yer almasına rağmen öğrenciler uygun koşullar ve destek eğitim hizmetleri sağlanmadan kaynaştırmaya yönlendirilmektedir. Tahmin edilebileceği gibi bu durumda uygulamaların etkililiğinden ve verimliliğinden de söz etmek mümkün olmamaktadır. MEB'in 2021-2022 yılı istatistiklerine göre temel ve ortaöğretim kurumlarında toplam 306 bin 469 öğrenci kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim almaktadır. Dolayısıyla kaynaştırma sınıflarındaki öğrencilere dönük destek eğitim hizmetlerinin işlevsel hale getirilmesi gittikçe daha çok önem arz etmektedir. Bu nedenle özel eğitim dışındaki diğer branşların da özel gereksinimli bireylere sağlanacak eğitim hizmetlerine ilişkin farkındalığının olması önem kazanmakta ve bu noktada hizmet öncesi dönemde öğretmen adaylarına bu yeterliklerin edindirilmesi gerekmektedir (Aker, 2014; Ayanoğlu ve Erdoğan, 2019;Demir ve Açar,2010;Gürgür vd., 2012; Orel ve Zerey, 2004;). Halihazırda eğitim fakültelerinde lisans eğitimi sürecinde Özel eğitim ve Kaynaştırma dersi kapsamında farklı branştaki öğretmen adaylarına kaynaştırma ve özel eğitim ile ilgili yeterliliklerin edindirilmesine çalışılmaktadır. Ancak bu ders bölümlerde farklı dönemlerde okutulmakta, süreçte ders henüz alınmamışken uygulamaya giden öğretmen adayları da olmaktadır. Özel Eğitim ve Kaynaştırma dersi Türkçe, Psikolojik Danışman, Sınıf ve Matematik öğretmenliği lisans programında 5. yarıyıldan itibaren verilmeye başlanırken, Okul Öncesi ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programında 6. yarıyıldan itibaren verilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla sözü edilen yeterliklerin edinilme düzeyi ve nasıl geliştirilebileceği ile ilgili araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının özel eğitim ve kaynaştırmaya ilişkin bilgi ve farkındalıklarının incelenmesidir. Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. Eğitim fakültesinde farklı bölümlerde lisans eğitimine devam eden 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin özel gereksinimlilik ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyleri nedir?

2. Eğitim fakültesinde farklı bölümlerde lisans eğitime devam eden 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin kaynaştırma sınıflarında yapılabilecek uyarlamalar hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeyleri nedir?

3. Eğitim fakültesinde farklı bölümlerde lisans eğitime devam eden 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bölümleri bazında özel eğitimle ilgili görüşleri nelerdir?

Bu amaçla farklı branşlarda lisans eğitime devam eden 3. ve 4. Sınıftan 20 öğretmen adayı ile görüşülmüştür.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırmalarda sıkça kullanılan görüşme yönteminden yararlanılmış ve veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Görüşme araştırmacıya araştırma konusuna uygun olarak hazırlanmış sorular aracılığıyla amaçlı olarak yöneltilen ve kişilerin konu ile ilgili fikir, düşünce ve duygularını belirlemeyi amaçlayan bir yöntemdir (Cohen ve Manion, 2002; Klave ve Brinkmann, 2009).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesinde 3. ve 4. sınıfın farklı branşlarda lisans eğitime devam eden öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Araştırmaya 6 farklı branştan olmak üzere toplamda 20 öğretmen adayı katılmıştır. Katılımcıların branşlara göre dağılımı Tablo.1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların branşlara göre dağılımı

Branş adı	f
Türkçe Öğretmenliği	2
Sınıf Öğretmenliği	5
Okul Öncesi Öğretmenliği	4
Matematik Öğretmenliği	3
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3
Psikolojik Danışman \ Rehberlik Öğretmenliği	3
Toplam=	20

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan sorular alanyazın incelenerek araştırma tarafından geliştirilmiş ve özel eğitim alanında uzman üç araştırmacıdan görüş alınmıştır. Verilerin toplanması için öğretmen adaylarına; Özel eğitim dersini daha önce aldınız mı?, Sizce özel gereksinimli birey kimdir?, Bir öğretmen olarak özel gereksinimli çocuğun olduğu bir sınıfta neler yapabileceğiniz hakkında bilginiz var mıdır?, Özel eğitim ile okuduğunuz bölümünüzü nasıl ilişkilendirirsiniz? olmak üzere toplam 4 soru sorulmuştur.

Verilerin Analizi

Görüşmeler sırasında katılımcının izni alınarak cevaplar kaydedilmiştir. Verilerin analiz edilebilmesi için yapılan görüşmeler yazılı hale dönüştürülmüş ve içerik analizi yoluyla temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde farklı branştaki öğretmen adaylarının öncelikler özel eğitim dersini alıp almadıkları sorulmuştur. 18 öğretmen adayı bu dersi almıştır. Sadece 2 öğretmen adayı bu dersi almamıştır (Tablo 2.).

Tablo 2. Özel eğitim dersi alan öğretmen adaylarının dağılımı

Özel Eğitim Dersi Alan Öğrenciler	f
Özel Eğitim Dersi Alan Öğrenci Sayısı	18
Özel Eğitim Dersi Almayan Öğrenci Sayısı	2

Tablo 2' de özel eğitim dersini alan öğrenci sayısı incelenmiştir. Toplamda 20 öğretmen adayından 18 öğretmen özel eğitim dersini alırken yalnızca 2 öğretmen adayı bu dersi almadığı tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarına ikinci olarak "sizce özel gereksinimli birey kimdir?" diye sorulmuştur. Verilen cevapların temalara göre dağılımı Tablo 3'teki gibidir.

Tablo 3. Özel gereksinimli birey ile ilgili görüşler

Temalar	f
Yardıma İhtiyaç Duyan Birey	4
Yetersizliği Olan(Zihinsel, Bilişsel, Duyuşsal, Bilişsel ve Öğrenme Güçlüğü, Diskalkuli vb.)	6
Normal Gelişimin Altında	5
Akranlarından Farklı	3
Özel Gereksinimli	5

Özel gereksinimli bireyi tanımlarken yetersizlik türleri daha sık kullanılan ifadelerden başında gelmektedir. Öğretmen adayları başlıca yetersizlik türleri hakkında bilgi sahibidirler. Özel gereksinimli bireyi tanımlarken öğretmen adaylarından bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

- "Özel eğitilmiş bireyler engel gruplarına ayrılır. Bunlar diskalkuli ve disagrafi gibi türlere ayrılır. Belirli testlere tabi tutulan bireylerde özel gereksinim olup olmadığı belirlenir. Bu testlerin kriterine uyanlar özel gereksinimli bireylerdir."(K2,Okul Öncesi Öğretmenliği)

- "Özel gereksinimli birey, genellikle belirli bir fiziksel, zihinsel, duygusal veya davranışsal durumu olan bireyler olarak tanımlarız. Bu bireyler, yaşam boyunca belirli zorluklarla karşılaşabilirler ve genellikle özel eğitim, tıbbi bakım veya diğer destek hizmetlerine ihtiyaç duyabilirler. Ancak, her bireyin ihtiyaçları farklı olabilir ve bir kişinin özel gereksinimli olması, onun potansiyelini veya yaşam kalitesini etkilemez." (K15, Sınıf Öğretmenliği)

- "Özel gereksinimi olan birey diğer bireylerden farklı ihtiyaçlara sahip olan öğrenmede ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada diğer bireyler gibi olmayan, gelişimi normal seyirin gerisinde olan bireydir."(K8, Sınıf Öğretmenliği)

- "Çeşitli nedenlerle gelişimsel özellikleri eğitim, sosyal ve psikolojik olarak akranlarına oranla istenilen ve beklenen düzeyde gelişimlerinin yetersiz olmasıdır."(K16, Türkçe Öğretmenliği)

- "Bu bireyler, toplumun bir parçasıdır ve hakları, kabul görmüş insan hakları ilkelerine dayanmaktadır. Bu nedenle, onların toplumda tam ve eşit katılımını sağlamak önemlidir." (K15, Sınıf Öğretmenliği)

Cevaplara bakıldığında özel eğitim dersini almış olan öğretmen adaylarının çoğunluğunun özel gereksinimli birey hakkında bilgi sahibi olduğu görülmekle birlikte tanımlamaya çalışırken engel türlerinden referans alındığı düşünülmektedir. Bazı öğretmen adayları sıklıkla yetersiz türlerine değinirken bazıları ise özel gereksinimli bireyleri toplum içerisindeki yeri ve öneminden söz etmiştir.

Araştırmanın üçüncü sorusu "Bir öğretmen olarak özel gereksinimli çocuğun olduğu bir sınıfta neler yapabileceğiniz hakkında bilginiz var mıdır?" şeklindedir. Öğretmen adaylarının cevaplarına ilişkin temalar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Sınıftaki uyarlamalar

Temalar	f
Rehberlik ve Okul Yönetimi Yardım/Başvuru	6
Akran Etkileşimi \ Desteği	4
Aile ile Destek \ İletişim	3
Öğretimsel Uyarlamalar (Fiziksel, Öğretimsel, Materyaller, Teknolojik Araç-Gereç Vb.)	7

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adayları sınıf içerisinde en çok öğretimsel uyarlamaları yapabileceklerini (fiziksel, materyaller, teknolojik, araç-gereçler) ifade etmişlerdir. Özel gereksinimli bireyin gelişimini takip etmek, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının (BEP) hazırlanması ve uyarlanması için rehberlik ve okul yönetimi ile işbirliği yapılması noktasında toplamda 6 öğretmen görüş bildirmiştir. Öğretmen adaylarından 4'ü sınıf ortamındaki bireysel farklılıkların en aza indirgenmesi, sosyal etkileşimin artırılması ve olumlu sınıf ikliminin oluşturulmasına yönelik akran etkileşimi/ desteği öneri sunulabileceğini söylemiştir. Öğrencinin gelişim sürecinin daha yakından takip edilmesi, ailenin gerekli destek eğitim hizmetlerinden yararlanabilmesi için aile ile destek/iletişim sunulması noktasında ise toplamda 3 öğretmen adayı görüş bildirmiştir.

Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik sınıf ortamında yapılabilecek uyarlamalara ilişkin görüşlerinin bazıları şu şunlardır:

- "Tabi ki. Onlarla iletişim kurarken diğer öğrencilere nazaran pozitif ayrımcılık uygulamamız gerektiğini düşünüyorum. Onları diğer öğrenciler ile sosyalleştirerek öğrenmeleri ve eğlenmelerini sağlamalıyız. Onların ihtiyaçlarına karşılık her an tetikte olmalıyız. Sınıftaki tipik gelişim gösteren çocuklara, özel gereksinime sahip olan çocukların da bir birey olduğunu ve toplumda birlikte ve mutlu yaşamamız gerektiği hakkında bilinçlendirmeliyiz. Bunları da eğlenceli aktiviteler oluşturarak öğrencilere sunabiliriz." (K10, Matematik Öğretmenliği)

"Sınıfa uyumunu sağlamak için yetersiz olduğu işlevini yerine getirici destekler sağlarım. Ona özel BEP programı hazırlarım. Bu programda bireysel farklılıklar kapsamında öğrenciye yönelik düzenlemeler yaparım. Sınıf ortamında dışlanma, hor görülme gibi davranışlar görürsem bu öğrencimin olmadığı bir zamanda o öğrencileri bilgilendirir, uyarırım." (K18, Matematik Öğretmenliği)

“Bir öğretmen olarak özel gereksinimli çocuğu sınıfıma entegre etmeye çalışırım ve ona ek destek eğitimler vererek yaşlıların gelişim düzeyine bir nebze de olsa yakınlaştırmaya çalışırım. Özel gereksinimli çocuğun sınıfı ile iletişimini iyileştirme yönünde de çalışmalar yapmaya çalışırım.”(K8, Sınıf Öğretmenliği)

“Hayır, yok bu konuda kendimi eğitmeye çalışıyorum. Özel gereksinimli öğrencimi tespit etmek için dönem başlarında geçmiş hocalardan bilgi alıp sınıflara anketler düzenlerim. Ödevlendirmelerde ona özel ödevler vererek katılımını arttırmaya çalışırım. BEP düzenleyerek kişisel olarak ilgilenirim. Sınıf içerisinde de onu çok fazla ayırıştırmam.”(K3, Türkçe Öğretmenliği)

“İlk öncelikle diğer çocukları özel gereksinimli birey hakkında bilgilendiririm. Hiperaktivite olan bir çocukta daha aktif etkinlikler yaparım. Kullandığı ilaçlara göre yorgunluk hissi olabilir o zaman da pasif etkinlikler yürütürüm. Özel gereksinimine göre sınıfı ayarlarım. Masanın sivri uçlu olmamasına kesici, delici alet olmamasına dikkat ederim. Onlara yönelik materyaller sınıfımda bulundurmaya özen gösteririm. Teknolojiyi de elimden geldikçe etkinliklere entegre etmeye çalışırım. Aile katılımlı etkinlikler düzenlerim. Ailenin olmadığı sınıfta da bir merkez düzenleriz onlara ait resimlerin olduğu gerektiğinde oraya gidebilirler.”(K5, Okul Öncesi Öğretmenliği)

“Çok bilgimin olduğunu düşünmüyorum. Öğretmen olarak özel gereksinimli çocuğun sınıfta bulunup bulunmadığına dikkat etmek için gözlemlerim. Bu gözlem doğrultusunda özel gereksinimli çocuktaki neyin sıkıntıda olduğunu fark ettikten sonra kendim başıma yapabileceğim şeyleri yaparım. Kendim yetersiz kalırsam okulun müdürüne danışabilirim.”(K6, Sınıf Öğretmenliği)

Hizmet öncesi öğrenim gören 20 öğretmen adayının büyük bir çoğunluğunun sınıf ortamında yapılabilecek uyarlamalar hakkında genel bir bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Sadece 2 öğretmen adayının bu konuda bilgi sahibi olmadığı görüşü belirlenmiştir. Özel Eğitim ve Kaynaştırma uygulamalarında öğrenmeye açık oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 5. Özel eğitimin kendi branşlarıyla ilişkilendirilmesi

Branş adı	f	Branşa özgü temel başlıklar
Türkçe Öğretmenliği	2	Dört Temel Dil Becerisi (Dinleme, Konuşma, Okuma, Yazma)
Okul Öncesi Öğretmenliği	4	Erken Çocukluk Dönemi
Matematik Öğretmenliği	3	Eleştirel ve Analitik Düşünme, Problem Çözme
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3	Hak, Özgürlük, Yurttaşlık, Toplum
Sınıf Öğretmenliği	5	Erken Tanı, Müdahale, BEP, Kaynaştırma
Psikolojik Danışman \ Rehberlik Öğretmenliği	3	Eğitsel Tanı, BEP

Son olarak öğretmen adaylarına özel eğitimi kendi alanlarıyla nasıl ilişkilendirdikleri sorulmuştur. Tablo 5’te yer alan başlıklar incelendiğinde ise altı branştaki öğretmen adayının özel eğitim ile kendi bölümleri arasında kendi branşlarının temel öğretim disiplini ve öğretim kademesine göre bağ kurduğu görülmektedir. Farklı branştaki öğretmen adaylarından Türkçe branşında ana dil öğretimi ve dört temel dil becerisiyle, Okul Öncesi branşında erken çocukluk dönemiyle, Matematik branşında günlük yaşam becerilerine dönük eleştirel düşünme ve problem çözmeyle, Sosyal Bilgiler branşında temel hak ve sorumluluklarla, Sınıf Öğretmenliği branşında öğrencinin sınıf içerisindeki ilgi ve ihtiyaçlarının belirlenip karşılanmasıyla,

Rehberlik branşında ise eğitsel tanı ve hizmetlerinin uygulanmasıyla ilişkilendirilmiştir. Öğretmen adaylarından bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- "Her birey gibi özel gereksinime sahip öğrencilerin de sosyal bilimlerden yararlanması gerekmektedir. Onlar da tabii ki sosyal bilimlerle ilgileyecek, iyi birer vatandaş ve yurttaş olma gayesi ile yaşamlarını sürdürmeye devam edecektir. Bu konuda özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerine yönelik çalışmalar yaparım. Aynı zamanda müfredat içerisinde yer alan birey ve toplumu tanıma gibi hümanist anlayışlardan da yola çıkılarak özel gereksinimli bireylerin hayata tutunma, kendilerini değerli hissetme ve bir noktada topluma kazandırılmasında oldukça katkı sağlayacak bir bölümdür." (K12,Sosyal Bilgiler Öğretmenliği)

-"Türkçe öğretmeniym ve mesleğim dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek. İhtiyaç duyan bireylerin sosyalleşmelerine yardımcı olmak ve toplumda daha etkin rol oynamalarını sağlamak için çok etkili bir bölüm." (K3,Türkçe Öğretmenliği)

-"Kendi bölümümde de özel eğitim gereksinim duyan öğrenciler tabii ki oluyor. Birçok bölümde ortak görülen özel eğitim kapsamında değerlendirilen öğrencilerimiz (görme, işitme gibi uzuvlarında engelle sahip bireyler) bulunuyor. Bizim bölümde bu öğrencilere ek olarak üstün yetenekli öğrenciler diğer bölümlere oranla daha fazla oluyor. Bu öğrenciler diğer öğrencilere kıyasla daha gelişmiş bilişsel düzeylere sahip oldukları için normal bilişsel düzeydeki öğrencilerle aynı ortamda aynı müfredatla eğitim almaları pek de uygun olmuyor. Dolayısıyla bu tip öğrenciler de özel eğitim kapsamında değerlendirilip ona göre BEP programları oluşturulması lazım." (K19,Matematik Öğretmenliği)

"Sınıfta eğer daha önceden fark edilmemiş bir özel gereksinimi olan çocuk varsa bunu sınıf öğretmenlerinin fark etmesi büyük önem taşımaktadır. Sınıfta yaptıracağı etkinliklerde öğretmenin çocukların özelliklerine uygun olarak planlama yapması gerekir. Özel gereksinimli bireylerin özelliklerini göz önünde bulundurarak onların ihtiyaçlarına hitap ederek başarı ve ilerleme sağlanabilir." (K11,Sınıf Öğretmenliği)

"Okul öncesinde de kaynaştırma sınıfları mevcuttur. O yüzden bizim bölümümüzde de alakalı. Ayrıca çocuklar çevrelerinde de özel gereksinimli insanlarla karşılaşabiliyorlar bu yüzden farkındalık yaratmak adına bu tarz eğitsel bilgiler edinilmeli ve öğretilmeli. Benim bölümümde öğretmen olarak özel gereksinimli bireylerin ailelerini yönlendiririm. Sınıfımda bulunan özel gereksinimli bireyin erken tanı alma ve fark edilmesi için yararlı olur." (K5,Okul Öncesi Öğretmenliği)

"Okuduğum bölüm özel eğitimli çocukları tespit etmede önemli bir rol oynuyor. Tespit ettikten sonra gerekli birimlere sevk ederim ve eğer rehberlik veya psikolojik danışma hizmetlerine ihtiyaç duyduklarında onlara yardım ederim. İkisinin de en büyük ortak yönleri sabır, güler yüzlülük ve en önemlisi empati duygusunu geliştirmektir." (K6, Psikolojik Danışman \ Rehberlik Öğretmenliği)

Bu bağlamda 20 öğretmen adayının kendi bölümlerine ilişkin genel görüşleri tespit edilmiştir. Hizmet öncesi öğretmen adaylarının özel eğitim alanı hakkında bilgi ve farkındalıklarını arttırmak kendi bölümlerine ilişkin disiplinlerarası öneri ve çözüm yolları belirlemişlerdir. Tüm branşların bulunduğu ortak payda özel gereksinimli bireylerin günlük yaşam becerilerine dönük iyileştirme yollarıdır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonucu bütüncül olarak değerlendirildiğinde Özel Eğitim ve Kaynaştırma dersi hakkında çalışmaya katılan 20 öğretmen adayının görüşü tespit edilmiştir. Özel gereksinimli birey tanımında öğretmen adaylarının sık sık tekrar ettikleri başlıca ifadeler şu şekildedir: "Engeli bulunan birey, yardıma ihtiyaç duyan, akranlarından farklı, öğrenme güçlüğü" ifadeler görülmüştür. Özel gereksinimli bireyi tanımlarken yetersizlik türleri daha sık kullanılan ifadelerden başında gelmektedir. Aynı zamanda Kumaş ve Süer (2020) öğretmen adaylarının özel eğitime ilişkin ifadeleri bu çalışmanın sonuçlarıyla benzetmektedir. Yaralı (2015) özel gereksinimli bireylere yönelik değişkenlerin belirlenmesi noktasında araştırma sonuçlarından farklılaşmıştır. Genellikle öğretmen adayları özel gereksinim birey hakkında bilgi sahibidir fakat tanımsal ifade etmede yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adayları özel gereksinimin toplum içerisindeki hak ve özgürlüklerine değinerek sosyal kabulünü arttırmayı ve yurttaşlık bilinci oluşturma hususunda görüş belirtmiştir. Türkçe öğretmenliği öğretmen adayları kişi özel gereksinimli bireylerin daha çok dört temel dil becerileri (konuşma, okuma, yazma ve dinleme) becerileri üzerinde durduğu ve ana dili öğretiminin gerekliliği üzerine vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Matematik öğretmen adayları diğer öğretmen adaylarından farklı olarak daha çok günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik eleştirel ve analitik düşünme becerilerinin gelişimine veya karşılaşılan bir olay\durum karşısında problem çözme becerilerinin kazandırılmasına yönelik öneride bulunmuştur. Altıntaş, İlgün ve Uygun (2021), yapmış oldukları çalışmada öğrenciye yönelik BEP hazırlanması ve öğretimsel uyarlamaların düzenlenmesi noktasında araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Demirezen ve Akhan, (2016) da araştırma sonucunda özel gereksinimli bireyin toplumun bir parçası olduğunu ve sosyal kabulünün artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenliği bölümünden ise toplamda 5 kişi özel gereksinimin fark edilmesi ve gerekli öğretimsel uyarlamaların yapılması hususunda ilgi ve farkındalıklarının artırılması, öğrencinin düzeyine ilişkin BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları) hazırlanmasında ve takip edilmesinde okul müdürü, farklı branştaki öğretmen adayları, aile vb. ekip üyeleriyle iş birliği açısından köprü konumunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Sadioğlu, Batu ve Bilgin, 2012). Yapılan bu çalışmada özel gereksinimli bireylerin aileleriyle işbirliği sağlanmaması ve okul yönetiminin bu noktada yetersiz kaldığı görüşü ile benzerlik göstermektedir. İzci (2005) araştırmasında ulaştığı özel eğitim derslerinin yetersiz kaldığı ve geliştirilmesi gerektiği yönündeki bulgusuyla hizmet öncesi öğretmen adayların görüşleri arasında ilişki bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmenliği bölümünden ise toplamda 4 kişi kendi bölümüne ilişkin özel gereksinimli bireylerin erken çocukluk döneminde erken tanı sayesinde belirlenmesi yetersizlik düzeyine uygun erken müdahale hizmetlerinden yararlanabilmesi noktasında farkındalık oluşturmuştur. Aynı zamanda Tufan ve Yıldırım (2013), öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerinin tespit edilebilmesi için erken müdahale ve erken tanı hizmetlerinden yararlanması görüşleri tespit edildiğinden çalışmalar benzerlik göstermektedir.

Psikolojik danışman \ rehberlik öğretmenliği bölümünden toplamda 3 kişi özel eğitim destek \ sevk hizmetlerinin sağlanmasında okul ile işbirliği içerisinde olmak ve öğrencinin gelişim sürecini yakından takip edilmesi görüşünü ileri sunmuştur (Deniz,2016), yapmış olduğu bu çalışmada rehber öğretmenlerinin özel eğitim konusunda daha duyarlı olmak, bilinçli ve bilgili olma yönünden benzerlik göstermiştir.

Elde edinilen bulgular sonucunda özel gereksinimli bireylerin belirlenmesinde farklı branştaki öğretmen adaylarının arasında en çok özel eğitim alanıyla iş birliği içerisinde olan branş sınıf öğretmenliği olarak tespit edilmiştir. Aile içerisinde erken çocukluk döneminde fark edilmeyip okul öncesi eğitim döneminde de özel eğitim hizmetlerinden yararlanmaması halinde ilköğretim sıralarına gelen özel gereksinimli çocuk tipik gelişim gösteren akranlarından farklılık gösterdiğinde sınıf öğretmeni tarafından fark edilmekte ve yönlendirilmektedir. Bu bakımdan özel eğitim dersinin lisans sürecinde tüm branştaki öğretmen adayları tarafından alınması ve iyice pekiştirmesi önemlidir. Bir sınıf ortamında tipik gelişim gösteren akranlarından gelişimsel olarak farklı olan bireylerin tespit edilerek yetersizlik türüne göre gerekli öğretimsel uyarlamaların yapılması gerekmektedir. Öğretmen adayların bu noktada farkındalıkları yüksek olmalıdır. Özel gereksinimli öğrencinin sınıf ortamında kaybolmasının önüne geçmelidir.

Kaynakça

- Akçamete, G., Gürgür, H., & Kış, A. (2003). Kaynaştırma programlarına yerleştirilen özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma becerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(02), 39-53.
- Aker, G. (2014). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi hakkındaki tutumları*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Altıntaş, E., İlgün, Ş., & Uygun, S. (2021). İlköğretim matematik öğretmenlerinin özel eğitim dersi ve kaynaştırma yoluyla matematik eğitimi hakkındaki görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 21-38.
- Ayanoğlu, Ç., & Erdoğan, D. G. (2019). Okul yöneticilerinin özel gereksinimli öğrencilere bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) hazırlanması/uygulanması hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(4), 677-706.
- Batı, A. H. (2004). Nitel araştırma yöntemleri. *Ders notları sunusu*.
- Batu, E. S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(04).
- Batu, S., İftar, G. K., & Uzuner, Y. (2004). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(02).
- Bek, H., Gülveren, H. ve Başer, A. (2009). Sınıf öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/2, 160-168
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2002). *Research methods in education*. Routledge.
- Demir, M. K., & Açar, S. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin düşünceleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 749-770.
- Demirezen, S., & Akhan, N. E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(11), 1206-1223.
- Dömbekci, H. A., & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Eripek, S. (2002). *Özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gözün, Ö., & Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(02).
- Gürgür, H., Kış, A., & Akçamete, G. (2012). Kaynaştırma öğrencilerine sunulan bireysel destek hizmetlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(3), 689-701.
- İzci, E. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının " özel eğitim" konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 106-114.
- Kumaş, Ö. A., & Süer, S. (2020). Öğretmen adaylarının özel eğitime ilişkin metaforik algıları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(28), 1076-1101.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.
- MEB (2010). *Okullarımızda neden niçin kaynaştırma yönetici, yönetmen ve aile klavuzu*. Ankara.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2018a). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_07_072018.pdf
- Orel, A., & Zerey, Z. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(01).
- Sadioğlu, Ö., Batu, E. S., & Bilgin, A. (2012). Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 399-432.
- Sevencan, F., & Çilingiroğlu, N. (2007). Sağlık alanındaki araştırmalarda kullanılan niteliksel veri toplama yöntemleri. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(1), 1-6.
- Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye'de kaynaştırma uygulamaları: Yayınlar/araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(02).
- Sucuoğlu, B., & Kargın, T. (2014). *İlköğretim'de kaynaştırma uygulamaları*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tufan, M., & Yıldırım, Y. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin erken müdahale ve kaynaştırma kavramları hakkındaki bilgi düzeylerinin ve özel gereksinimli çocuklar için yaptıkları öğretimsel uyarlamaların incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 2(4), 1-13.
- Yaralı, D. (2015). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 431-455.
- Yaşaran, Ö. Ö., Batu, E. S., & Arzu, Ö. Z. E. N. (2014). Özel gereksinimli bireylerin sosyal kabullerini sağlamada normal gelişim gösteren öğrencilere sunulan kaynaştırmaya hazırlık etkinliklerinin etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 167-180.
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye'de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8(1), 92-110.
- Yücelkan, C. (2022). Kaynaştırma uygulamalarını başarıya ulaştıran etmenler. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (17), 26-38.
- Yürekli, M., & Şafak, P. (2022). Rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan öğretmenlerin ağır ve çoklu yetersizliği olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 2(3), 246-280.